

Rapport från lättvandrad naturguidning runt Barnsjön 9 november 2017

Martina Kiibus

En lite gråkulen novemberdag kom det 13 personer inklusive tre barn i vagn. Guidningen var annonserad som att den är lättvandrad och även passar för permobil och rullator. Detta eftersom jag mött personer som åkt permobil runt sjön och haft med deltagare i rullator på samma vandring ifjol. Dagen innan ringde en kvinna som sitter i permobil och ville komma med, vilket gjorde mig jätteglad. Men samma dag var jag ute med Studieförbundet som arbetar med hur man kan tillgängliggöra natur och då passade vi på att mäta den värsta backen runt Barnsjön. Den visade sig ha en lutning på 14 grader vilket är lite väl mycket även för en permobil. Så jag ringde kvinnan som kontaktat mig och meddelade detta, vilket hon blev väldigt tacksam för och kom fram till att det var för brant för henne, men att hon gärna kommer tillbaka på andra anpassade guidningar.

De som deltog var tre mammor med barnvagn och i övrigt en lite åldersblandad grupp från medelålder och uppåt. Info via Mitt i Tyresö, vänner, biblioteket, program från tidigare guidningar, hemsidan, min facebook-sida och servicecenter.

Vi började vid hållplats Tyresö Gymnasium. Väl inne i skogen stannade vi vid en stor myrstack där jag dels introducerade området och att det planeras att bli naturreservat, dels berättade om myrstackens samhälle och att myrorna håller bladlös som husdjur. De mjölkar lössen på honungsdagg, dvs spillning.

Fortsatte till en ek och en enbuske som båda är ljuskrävande och vittnar om att landskapet varit öppnare. Visade enbären och berättade om hur den använts i det gamla bondesamhället. Visade också gallbildningen kikbär som orsakats av den lilla engallmyggan och som använts mot kikhosta.

En hel del aspar kantade vägen, visade hur man kan känna igen en asp. Med de grågröna släta stammarna, växtplatsen och de vita aspkanthavarna. Och naturligtvis de darrande löven, som orsakas av deras långa tillplattade bladskåp som orsakar den karaktäristiska darrningen. Flera av stammarna var rödfärgade av grönalgen rödfärgsalg, vilket också är ganska vanligt på just aspar. Vid en fantastisk grovstammig asp pratade jag om aspens betydelse för den biologiska mångfalden.

Vi tittade på en grovstammig lite inträngd ek, berättade att eken liksom enen är en del av kulturlandskapet och därför måste stå öppet och fritt. Vi gick runt den och tittade på alla kläckhål och all härlig mulm som ramlat ner på backen under eken. Pratade även om ekens betydelse för den biologiska mångfalden.

I en sydsluttning växer det ett fint bestånd hassel. Hasseln är ju liksom eken en del av ett öppnare kulturlandskap. Tidigare, under Värmeperioden i slutet av stenåldern så var det så våra skogar såg ut; hassel, ek, lind och andra lövträd där jättehjortar, visenter och vildsvin gick och betade. Berättade att kommunen öppnade upp den här hasselbacken för några år sedan och att nu när vi inte har betesdjur som håller öppet i markerna, får vi göra det jobbet själva om vi vill behålla det öppna kulturlandskapet. Berättade om hur hasseln använts och dess ekonomiska betydelse förr och varför hasselnötter inte ingår i allemansrätten.

Så kom vi in i en lite tätare granskog med död ved och mossbeklädd mark. Vi tittade på mossor som björnmossa, cypressfläta, husmossa och kvastmossa. Pratade om vikten av att låta död ved ligga kvar i skogen och värdet av att vi har den här typen av naturliknande skogar. Och hur roligt det är att Barnsjöområdet är på gång att bli naturreservat, både för att skogen är väl värd att bevara men också för att det är ett så uppskattat och använt område av många människor som har nära dit. Vid en stor gran berättade jag om det underjordiska samarbetet mykorrhizza, som är en symbios mellan i det här fallet gran och exempelvis blodrisk. Där träden förser svamparna med socker och svamparna förser träden med mineraler och andra näringsämnen.

På marken var det som ett täcke av åkerfräken. Berättade att om hasselbeståndet var en hälsning från Värmetiden för 5-6000 år sen så hade fräken sin storhetstid för 300 miljoner år sen, under perioden karbon. Då fräken och andra ormbunksväxter utgjorde trädsiktet där så småningom dinosaurier gick omkring. Fräkenväxternas grenar och stjälkar är lite hårda och spröda eftersom de lagar in kisel från marken. Så de har använts som slipmedel av exempelvis silver och koppar.

Nästa biotop var den lilla våtmarken innan sjön, berättade om våtmarkers betydelse för biologisk mångfald och deras funktion som reningsverk. Där bakterier gör motsatsen till hus- och väggmossans kvävefixerande bakterier, dvs gör om kvävenäring till kvävgas som finns i luften. Pratade om att näringsämnen är bra i rätt mängd och på rätt plats men blir det för mycket näringsämnen i våra sjöar så medför det igenväxning. Vilket då våtmarkerna bidrar till att minska risken för. I våtmarken växte skvattram som ju är vintergrön och därför hade sina blad kvar. Lät deltagarna känna den speciella doften och berättade hur man använt skvattram förr.

Så kom vi fram till sjön, som låg nästan spegelblank i sin kittel. Berättade om dess goda vattenkvalitet och om avrinningsområdets betydelse. Samt den omgivande våtmarkens renande funktion. Pratade om vad det innebär att ett bad är ett officiellt strandbad och dagvattnets betydelse för en sjös vattenkvalitet. Berättade också om padd- och snorklivet i sjön.

Nästa biotop var hållmarkstallskogen. Jämförde tallens och granens ekologiska nischer och att tallen klarar av att leva torrt och magert eftersom den har mer djupgående rötter än granen och därmed kan hitta vatten längre ner i marken. Det innebär också att tallen står stadigare förankrad och klarar stormar bättre. Den tjocka barken och att kronan sitter så högt upp jämfört med granen gör även tallen mer skyddad mot bränder. Och ändå är det gran vi satsar på i skogsbruken eftersom de växer lite snabbare. Problemet är att det blir sårbart när man satsar så ensidigt på en gröda. När stormar som Gudrun drar fram blir det förödande när det bara är granplanteringar istället för en mer blandad skog. Min poäng är att det vi kallar för naturkatastrofer snarare handlar om naturens oförmåga att hantera mänskliga störningar, dvs egentligen är det människokatastrofer.

Pratade också om att vi på så kort tid varit i så många olika biotoper, det är som olika rum. Och att det också är en av kvaliteterna i området. Att det hela tiden händer något nytt och att det finns en mångfald av naturtyper.

På en hållbrant växte det olika lavar, som bägarlavar, pigglavar, renlavar och olika skorplavar. Berättade om successionen efter att inlandsisen lämnat våra trakter, hur skorplavarna var de första växterna som koloniserade marken och så småningom byggde upp ett jordtäcke där

andra lavar, mossor och så småningom risvegetation kan växa. Strindberg kallade lavarna för växtrikets förtrupper. Berättade också om vad en lav är; att där har samarbetet mellan växt och svamp gått så långt att det blivit en organism.

Nere vid nästa våtmark visade jag vitmossa som jämförelse till renlav. När man kramar ur den gröna mossan, vitnar den och kan möjligen förklara namnet. Berättade om dess blodstoppande och antiseptiska egenskaper och att den fungerar som ett historiearkiv eftersom kroppar blir så välbevarade i vitmosse-mossor.

Vid strandkanten växte det pors som vi doftade på och som Harry Martinsson kallade för de svenska vildkärrens lavendel. Sen tog vi en paus vid badplatsen. Efter pausen berättade jag om sprickdalslandskapet och hur det hade bildats samt läste Selma Lagerlöfs fina beskrivning av det landskapet i Nils Holgersson.

Gick uppför backen till en gran som var översållad med ananasgaller, en gallbildning orsakad av granbarrlusen. Fortsatte till en nyponbuske och pratade om dess rika halt av c-vitamin och om olika fröspridningsstrategier där ju bär och frukt är ett sätt för växterna att få ut sina barn i världen.

Gick vidare till några härliga asprötter klädda med olika mossor. Vi repeterade några mossor och tittade också på kammossa, som är lite mer krävande än t ex husmossa.

Vi avslutade guidningen vid en sten med en del mossor. Berättade lite mer om de olika mossorna, att t ex hus- och väggmossan har kvävefixerande bakterier som kan fånga in luftens kväve och göra om det till kvävenäring och därmed bidra till skogens tillväxt. Pratade också om att se detaljer och kunna stanna upp och bara utforska en sten, att det är något som barn ofta är bra på och att vi kan lära oss av dem. Och avrundade med Linnés valspråk ”Omnia mirari etiam tritissima”, dvs ”Förundra dig över allt, även det mest alldagliga”.

Deltagarna var jättenöjda och det kändes som att de uppskattade dagen. Höjdpunkter som nämndes var hela guidningen, skogen, att få upptäcka mossornas värld, att se att det inte bara är ett grönt täcke utan att det finns så många olika mossor. En av mammorna var glad över att äntligen ha kommit fram till Barnsjön och alla tyckte sjön och hela skogen var så fin.